

KAREL KLÍMA

K problematice předmětu československé ústavy

I. OBECNĚ K PŘEDMĚTU ÚSTAVY

Ústava je zejména právním a politickým jevem. Vzniká v určité etapě vývoje lidské společnosti jako třídní nástroj svým společenským posláním. To ostatně zcela zřetelně vyjadřuje definice podstaty ústavy podaná V. I. Leninem.¹⁾

Ústava upravuje společenské vztahy určitého druhu — předmět ústavy. Ústavodárná autorita upravuje takové společenské vztahy, které jsou vhodné a výhodné pro třídního hegemonu a jeho spojence. Proto i předmět ústavy je *historicky podmíněn* a je třeba jej vidět ve vývoji.

Smyslem ústavy za socialismu je chránit socialistický společenský řád a též plně napomáhat jeho společenskému rozvoji. Ústava se za socialismu stává potenciálně i fakticky faktorem společenského pokroku. Proto i v rámci společenských etap mezi kapitalismem a komunismem doznávají jednotlivé druhy ústav kvalitativního předmětového vývoje.

Pro vznik a vývoj socialistické ústavy a jejího předmětu má rozhodující význam ústavnost sovětská, počínaje Ústavou RSFSR z roku 1918. „Ústava koncentruje to, co již přinesl život, a bude upravována a doplňována svým praktickým používáním v životě,“²⁾ ze záznamu Leninova vystoupení vyplývá nové, dialekticko-materialistické chápání ústavy za socialismu. Ústava RSFSR 1918 ukázala též nový směr vývoje předmětu ústavy nejen jako utvrzení organizace státní moci, ale současně jako *odrazu základů společenského řádu* v určité etapě vývoje (srov. zejména 1. a 2. část této ústavy).

Tak jako se koncepčně rozvíjí socialistická společnost, vyvíjí se předmět ústavy. Proto i definice předmětu ústavy by měla respektovat jeho vývojovou dynamiku. Literatura přinesla řadu pokusů o definici předmětu ústavy. Historie moderní ústavnosti postupně koncipuje určité „okruhy“

¹⁾ Viz V. I. Lenin: Spisy, sv. 15. Praha 1957, str. 342.

²⁾ Viz V. I. Lenin: KPSS o sovětskoj konstituciji. Moskva 1979, str. 60.

společenských vztahů jsoucím předmětem ústavy — jako je vztah stát a občan (v pojetí ideových základů buržoazních revolucí), vztahy mezi státními orgány (mechanismus uskutečňování buržoazní moci) atd.

Nový třídní základ socialistické ústavy a její cíl dotváří, mění a profiluje i předmět socialistické ústavy. Podstatný usměrňující a koncepční vliv na vývoj předmětu mají dokumenty komunistických stran, zejména pak jednání jejich sjezdů.³⁾ Definovat předmět socialistické ústavy se setkává s několika obtížemi metodologického charakteru:

1. ústava jako základní zákon utvrzuje základy prakticky pro každou oblast společenských vztahů;

2. společenské vztahy v ústavě upravované jsou velmi různorodé (např. základy hospodářského zřízení, práva občanů, kompetence subjektů ve federaci, principy organizace a činnosti soudů apod.);

3. ústavou upravované vztahy mají různý stupeň obecnosti a konkrétnosti (základy společenského zřízení vzhledem k ostatním institutům ústavy).

Dosavadní definice se více zaměřují k definování předmětu státního (resp. ústavního) práva. Pokud se týkají předmětu ústavy, definují tento předmět stejným způsobem jako předmět státního práva. Z metodologického hlediska to je zřejmě možné, neboť přestože je státněprávní úprava širší než úprava v samotných ústavních normách, druhově (typově) se jedná o tytéž společenské vztahy.⁴⁾

Další zvláštností dosavadních charakteristik (definic) předmětu ústavy je skutečnost, že nejsou slovním syntetickým vyjádřením podstaty upravovaných společenských vztahů. Proto definice v podstatě „kopírují“ formální strukturu ústavy v podobě výčtu nejobecnějších institutů ústavy. Předmětem ústavy je tudíž úprava základů společenského zřízení, národně státního zřízení, vztahu stát a osobnost a základů organizace a činnosti státních orgánů.⁵⁾

Pro potřeby tohoto článku se držíme tradiční definice v podobě výčtu globálních institutů ústavy. Je pro to řada důvodů:

1. Socialistická ústava svým posláním zachycuje v koncentrované podobě politické a ekonomické vztahy socialistické společnosti v určité etapě jejího vývoje (vyjadřuje základy společenskoekonomické formace).

³⁾ Jako příklad lze uvést obsahovou souvislost závěrů XXIV. a XXV. sjezdu KSSS a Ústavy SSSR 1977.

⁴⁾ Např. jednací řád Federálního shromáždění ČSSR upravuje zásady jednání a organizaci FS, vzájemné styky obou sněmoven, jakož i styky s vládou ČSSR a navenek (§ 1 odst. 1). Ve svém obsahu konkretizuje (provádí) hlavu 3 úst. zákona o čs. federaci (viz např. vztah čl. 34 odst. 1 a § 8).

⁵⁾ V tom smyslu viz např. Čs. státní právo, St. Zdobinský, P. Peška, Praha 1981, str. 18.

Současně však se zabývá i osobností v rámci těchto společenských vztahů a v tom smyslu utvrzuje sféru poznaných možností a nutností života člověka, občana apod. Ústava dále koncipuje mechanismus „chodu“ třídní moci v podobě soustavy ústavních státních orgánů. V ústavě se tudíž prolínají *typově* různé záměry ústavodárce (tříd a jejich spojenců).

2. Předmět ústavy je i z filozofického hlediska různého stupně obecnosti a konkrétnosti, určujícího a určovaného. Z dialekticko-materialistického pohledu je tudíž určujícím (a nejobecnějším) institut společenského zřízení a z něho obsahově vycházejí další instituty.

3. Ústava je politickomocenským dokumentem, historicky spjatý s moderní státností. Její třídní poslání tudíž zdůvodňuje nutnost věnovat nejrozsáhlejší pozornost struktuře politické moci, zejména státnímu mechanismu. Jakékoli „definiční“ opomenutí této skutečnosti zkresluje smysl definice předmětu ústavy.

4. Ústava vzhledem ke svému třídnímu účelu a cíli koncentrovaně upravuje *různé druhy* společenských vztahů,⁶⁾ a to jejich základy. Na rozdíl od kodexů jiných právních odvětví se nejedná o kodex monotypový. Globální třídní účel ústavy je tudíž kombinován s konkrétnějšími záměry ústavodárce — jako je postavení občana ve společnosti, organizace mechanismu státní moci, státoprávní zabezpečení rovnoprávnosti národů apod.

5. Předmět ústavy se určitým způsobem historicky zformoval.⁷⁾

Socialistická ústavnost již sama prošla svým vývojem a lze říci, že se koncipoval jistý klasický předmět socialistické ústavy.⁸⁾

Předmět ústavy je tudíž zformován, a to ve vnější formě a ve vnitřní formě. Je to tedy určitý způsob organizace materie, který je upraven v podobě norem a složený v ústavních institutech. I když ústava má svoji významovou hierarchii, její nejobecnější instituty jsou relativně samostatnými skupinami společenských vztahů.

Co lze tedy považovat za předmět socialistické ústavy. Jsou jím určující politické a ekonomické a národnostní vztahy v dané etapě socialistického vývoje, včetně způsobu a mechanismu uskutečňování politické moci, postavení a úlohy osobnosti.

⁶⁾ Druhem socialistických společenských vztahů rozumíme určitou stejnorodou skupinu společenských vztahů, která vytváří v rámci souhrnu společenských vztahů jistou relativně autonomní jednotu — srov. E. Kučera: Obecná teorie státu a práva, II. díl. Praha 1977, str. 240.

⁷⁾ Za důkladnou analýzu sociálních, politických a ideových předpokladů buržoazní ústavnosti je možné považovat monografii: Istorija buržuaznogo konstitucionalizma XVII—XVIII věkov, Moskva 1983.

⁸⁾ Přes značnou koncepční odlišnost současné jugoslávské ústavy zůstává v podstatě druhově stejný předmět její úpravy.

II. PŘEDMĚT ČS. ÚSTAVY

Předmět československé ústavy v zásadě odráží obecné znaky socialistické ústavnosti. Zvláštnosti současného předmětu čs. ústavy jsou podmíněny objektivními či subjektivními faktory.⁹⁾ Projevují se v obsahu i formě čs. ústavy. Nespornou významnou zvláštností úpravy ústavní materie je existence čs. ústavy v podobě více ústavních zákonů.

Konkrétní výklad o předmětu čs. ústavy lze pojmut z řady hledisek, např. ve kterých ústavních normách je upravena určitá část předmětu ústavy. Opačným, byť formálnějším (možná přehlednějším), by byl rozbor toho, jaké instituty se nacházejí v jednom každém z ústavních zákonů.

V rozboru vycházíme z materiální podmíněnosti ústavy, čili z pojmu ústavního institutu, jako zformované jednoty druhově stejných společenských vztahů. Za nejobecnější ústavní instituty je možné považovat: společenské zřízení, státoprávní řešení národnostní otázky v ČSSR, práva a povinnosti občanů, principy organizace a činnosti jednotlivých druhů státních orgánů. V rámci řečených globálních institutů existují ještě instituty konkrétnější, na něž bude v průběhu upozorňováno.

A. *Společenské zřízení*¹⁰⁾ upravuje především hlava 1. Ústavy ČSSR. Obsahuje utvrzení třídní podstaty čs. státu, politického systému ČSSR, ekonomického základu ČSSR. Součástí společenského zřízení je taktéž utvrzení principů a směrů činnosti čs. státu,¹¹⁾ ale i politiky všeobecné (čl. 14—18).¹²⁾ Logickou součástí utvrzení společenského zřízení je fixace *základních principů ústavy* jako objektivních zákonitostí socialistického společenského řádu.¹³⁾

Společenské zřízení upravuje taktéž *ústavní zákon o čs. federaci* v hlavě 1 (základní ustanovení), zejména co se týká politického systému ve federaci [jednota politického systému — čl. 2 (1), zastupitelská soustava — čl. 2 (2) a hospodářského systému ve federaci (jednota hospodářství, plánovitý rozvoj — čl. 4)].

⁹⁾ Mezi těmito lze jmenovat čs. ústavní tradici, zvláštnosti vzniku Ústavy 9. května 1948, koncepce Ústavy ČSSR 1960 apod.

¹⁰⁾ Vycházíme z pojmu, jímž je nazvána hlava 1. Ústavy ČSSR.

¹¹⁾ Ústavní úprava je současně vyjádřením obsahu některých funkcí státu: čl. 14 (1) a 15 (1), čl. 11 (1) — hospodářskoorganizační, čl. 16 — kulturně osvětová, čl. 15 (2) — ekologická apod.

¹²⁾ Záruky práv občanů v čl. 20 (4), 21 (3), čl. 22 (2), 23 (2), 24 (2 a 3), 26 (2 a 3), čl. 27 je současně možné považovat za principy či zaměření činnosti státu.

¹³⁾ Srovnej: svrchovanost pracujícího lidu — čl. 2 (1), vedoucí úloha KSČ — zejména čl. 4, socialistická hospodářská soustava — čl. 7 (1), socialistická zákonost — čl. 17 (1), demokratický centralismus — čl. 11 (3) a čl. 18 (1), socialistický demokraticismus — čl. 2 (2), čl. 2 (4), čl. 3 (3), čl. 5, čl. 11 (3), socialistický internacionalismus — čl. 1 (3), čl. 14 (2).

B. *Práva a povinnosti občanů.* Podstatná část ústavní úpravy je v hlavě 2 ústavy. Obsahuje principy právního postavení občana (čl. 19 a 20) a katalog práv občanů, včetně záruk politických, hospodářských a právních.

Mimo koncentrované utvrzení v hlavě 2 stojí úprava volebního práva (čl. 3), práva sdružovacího (čl. 5) a práva osobního vlastnictví (čl. 10 odst. 1).

Do institutu práv a povinností občanů lze zařadit i právo občana svobodně rozhodovat o své národnosti podle vlastního přesvědčení (čl. 4 ústav, zákona č. 144/68 Sb., o postavení národností v ČSSR).

C. *Státoprávní řešení národnostní otázky v ČSSR.* Tento institut je upraven v ústavním zákoně o čs. federaci (hl. 1 a 2) a v ústav. zákoně o postavení národností.¹⁴⁾ Obsahuje principy čs. federace, její strukturu, povahu znaků státnosti ve federaci (řízení, hranice, občanství, jednací jazyky). Součástí je úprava rozdělení působnosti mezi federaci a republiky. Náleží sem taktéž úprava hlavních měst (čl. 141), jakož i vztahy federální a republikové ústavnosti a zákonnosti a vztahy v rámci těchto (čl. 141 a 142). Ústavní zákon o postavení národností pak upravuje záruky možností a prostředků všestranného rozvoje čtyř národností v oblasti jazykové, kulturního rozvoje, sdružování v národních kulturních organizacích a státně zastupitelské.

D. *Principy organizace a činnosti jednotlivých druhů státních orgánů.* Mezi ústavní orgány lze řadit nejvyšší orgány, a to federace (Federální shromáždění — hl. 3, prezident ČSSR — hl. 4, vláda ČSSR — hl. 5, ústavní soud ČSSR — hl. 6 ústavního zákona o čs. federaci) a republik (ČNR, SNR a vlády republik — hl. 7).¹⁵⁾ Ústavním orgánem jsou dále federální ústřední orgány státní správy, v jejichž čele stojí člen vlády ČSSR,¹⁶⁾ ministerstva a jiné ústřední orgány státní správy republiky [viz čl. 107 (1g)]. Ústavní norma upravuje taktéž soustavu rady obrany státu (ústav.

¹⁴⁾ Bezprostřední výkladový základ spojení těchto norem lze vidět v preambuli řečeného ústavního zákona: „... ve snaze dále prohloubit a upevnit bratrské soužití a solidaritu národů a národností...“

¹⁵⁾ Úpravu postavení nejvyšších státních orgánů republik lze považovat za velmi podrobnou — srovnej např. obdobný rozsah úpravy v hl. 13 Ústavy RSFSR. Ústavní zákon o čs. federaci tak ve smyslu svého čl. 142 odst. 2 plní úlohu bezprostředního ústavního základu pro jednotlivé republiky.

¹⁶⁾ Viz ústavní zákon č. 126/1970 Sb. o opatřeních v soustavě federálních ústředních orgánů, v jejichž čele stojí člen vlády ČSSR, úst. zákon č. 157/1975 Sb. o zřízení federálního ministerstva hutnictví a těžkého strojírenství a federálního ministerstva všeobecného strojírenství, úst. zákon č. 147/1979 Sb. o zřízení federálního ministerstva elektrotechnického průmyslu, úst. zákon č. 114/1983 Sb. o zřízení Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj.

zákon č. 10/1969 Sb., o radě obrany státu), soudy a prokuraturu (hlava 8 Ústavy ČSSR ve znění ústavního zákona č. 155/1969 Sb., včetně formálně samostatných §§ 2 a 3), a národní výbory (hlava 7 Ústavy ČSSR).

Z hlediska předmětu náleží do ústavní úpravy ve vztahu ke státním orgánům:

1. ústavní charakteristika postavení orgánu a jeho poslání (čl. 29 odst. 1 úst. zákona o čs. federaci — FS, čl. 60 — prezident ČSSR, čl. 66 — vláda ČSSR, ústavní soud ČSSR — čl. 86, čl. 102 — ČNR a SNR, čl. 124 — vlády republik, čl. 81 — federální ministerstva,¹⁷⁾ čl. 86 ústavy — národní výbory, čl. 97, resp. 98, resp. 104 Ústavy ČSSR — soudy a prokuratura.

Ústavní normy nedefinují postavení rady obrany státu v soustavě státních orgánů a omezují se pouze na obecnou charakteristiku poslání tohoto orgánu (§ 3 úst. zákona o Radě obrany státu);

2. způsob ustavování orgánu (viz např. čl. 30 a 31 úst. zák. o čs. federaci a o volbách do FS);

3. strukturu orgánu, resp. personální složení (viz čl. 29 odst. 2 o dvoukomorovosti FS, čl. 67 o složení vlády ČSSR, čl. 94 o složení ústavního soudu ČSSR, čl. 30 o počtu poslanců Sněmovny lidu, § 5 úst. zák. o Radě obrany státu o složení tohoto orgánu);

4. pravomoc (působnost) orgánu (např. čl. 36, 37 úst. zákona o čs. federaci o pravomoci a působnosti FS, čl. 61 téže normy o pravomocích prezidenta, čl. 76—79 o pravomoci a působnosti vlády ČSSR, §§ 3 a 4 úst. zákona o ROS);

5. základy způsobu jednání (usnášení se) — např. čl. 32 až 35 úst. zákona o čs. federaci o zasedáních a schůzích sněmoven FS, čl. 40 až 44 o podmínkách rozhodování FS, čl. 77 úst. zákona o čs. federaci o rozhodování vlády ČSSR, čl. 75 o podmínkách usnášení se vlády ČSSR;

6. ustanovení o odpovědnosti orgánu — viz čl. 2 Ústavy ČSSR spolu s čl. 30 a 31 úst. zákona o čs. federaci o odpovědnosti FS, čl. 60 odst. 2 úst. zákona o čs. federaci o odpovědnosti prezidenta ČSSR, čl. 68 až 74, čl. 49 úst. zákona o čs. federaci o odpovědnosti vlády ČSSR, §§ 6 a 5 (3) úst. zákona o ROS o odpovědnosti Rady obrany státu;

7. základy postavení poslance — čl. 48 úst. zákona o čs. federaci o slibu poslance FS, čl. 47 o platnosti volby poslance, čl. 50—53 o poslanecké imunitě, čl. 88 Ústavy ČSSR o postavení poslance národního výboru;

¹⁷⁾ Postavení federálního ministerstva obecně a jeho poslání upravuje prakticky až zákon č. 133/1970 Sb. o působnosti federálních ministerstev v §§ 1 a 2: „... podílet se na tvorbě státní politiky federace a organizovat ve své působnosti její provádění“, „federální ministerstva vykonávají na svém úseku státní správu v rozsahu působnosti federace“. Lze tedy usuzovat, že tato ustanovení, byť jsou upravena v běžném zákoně, jsou svojí povahou ustanoveními ústavními.

8. základy zákonodárného procesu — čl. 37 a 38 úst. zákona o čs. federaci o rozdělení zákonodárné působnosti, čl. 40—44 úst. zákona o čs. federaci o podmínkách usnášení se sněmoven, čl. 45 o zákonodárné iniciativě ve FS, a podpisu a publikaci zákonů FS;

9. specifické principy organizace a činnosti orgánů (vedle těch obecných vztahujících se na všechny státní orgány) — čl. 100 (2) o rovnosti soudců z povolání a soudců z lidu, čl. 98 a 101 o volitelnosti soudců, čl. 98 a 102 o nezávislosti soudců, čl. 103 o materiální pravdě atd., resp. čl. 104 o jednotnosti prokuratury, čl. 106 (1) o nezávislosti prokuratury;

10. jednotlivé články soustavy druhu státního orgánu, pokud tento je v soustavě předpokládán:

- zastupitelské sbory — čl. 2, odst. 3 Ústavy ČSSR; čl. 2 odst. 2 úst. zákona o čs. federaci;
- národní výbory — čl. 86 odst. 1 (blanketní norma);
- soudy — čl. 98 odst. 2 a 3 Ústavy ČSSR;
- prokuratura — čl. 104 odst. 2 Ústavy ČSSR;
- Rada obrany státu — §§ 2, 9 a 10 úst. zákona o Radě obrany státu;

11. druhy právních předpisů, jejich postavení v soustavě norem, jakož i orgán pravomocný je vydat:

- ústavní zákony a zákony FS — čl. 36 odst. 1, čl. 41 úst. zákona o čs. federaci;
- zákonná opatření předsednictva FS — čl. 58 odst. 3 úst. zákona o čs. federaci;
- vládní nařízení — čl. 79 úst. zákona o čs. federaci;
- obecně závazné právní předpisy federálních ministerstev a ostatních federálních ústředních orgánů státní správy — čl. 80 úst. zákona o čs. federaci;
- obecně závazná nařízení národních výborů — čl. 94 Ústavy ČSSR;

12. texty slibů představitelů nejvyšších ústavních orgánů a národních výborů:

- slib poslance FS ČSSR — čl. 48 odst. 1 úst. zákona o čs. federaci;
- slib prezidenta ČSSR — čl. 63 úst. zákona o čs. federaci;
- slib členů vlády ČSSR — čl. 68 úst. zákona o čs. federaci;
- slib poslanců ČNR a SNR — čl. 114 odst. 2 a 3 úst. zákona o čs. federaci;
- slib členů vlád ČSR a SSR — čl. 126 odst. 1 a 2 úst. zákona o čs. federaci;
- slib poslance národního výboru — čl. 88 odst. 4 Ústavy ČSSR.

E. *Pojmové znaky státnosti.* Ústava jako třídící nástroj je bezprostředně spjata se státem. Proto také čs. ústava vyjadřuje pojmové znaky státnosti, a to:

- území a hranice — čl. 3 úst. zákona o čs. federaci;
- hlavní města — čl. 141 úst. zákona o čs. federaci;
- státní symboly (státní znak a státní vlajka)¹⁸⁾ — čl. 110 Ústavy ČSSR;
- státní občanství ČSSR — čl. 5 úst. zákona o čs. federaci.

III. PŘEDMĚT ČS. ÚSTAVY Z HLEDISKA DE CONSTITUTIONE FERENDA

Státoprávní úprava je ve svém komplexu širší, než je předmět samotné ústavy. Předpisy státního práva rozvíjejí, konkretizují základy upravené v ústavě (např. jednací řád FS ČSSR). Při bližším pohledu na státoprávní, ale vůbec právní předpisy lze nalézt věcné otázky svojí povahou spadající do předmětu ústavy.

Socialistický konstitucionalismus se dynamicky rozvíjí. Zkušenosti ústavního vývoje socialistických zemí ukazují, že se posiluje vzájemná inspirativnost socialistických ústav jako vyjádření jejich společné obecné povahy. Vzhledem k tomu, že čs. ústava ve vztahu k nejdůležitějším institutům je v platnosti 15 až 24 let,¹⁹⁾ zkušenosti socialistických zemí mají pro nás nesporně řadu inspirativních momentů.

Každé komplexnější posouzení předmětu ústavní úpravy přináší samo o sobě zcela nové možnosti k ústavnímu zakotvení. Východiskem je zde požadavek, aby ústava maximálně odpovídala stupni vývoje a vývoji napomáhala.

Z výše řečených východisek taktéž vycházejí některé úvahy o faktickém a možném předmětu čs. ústavy též z hlediska de constitutione ferenda. Dále řečené náměty mají samozřejmě charakter dílčích podnětů, neboť komplexní jednorázová ústavní úprava by nesporně vyvolala potřebu řešit věci systematicky a tudíž i problémy vzešlé z důkladného systémového rozboru ústavní situace.²⁰⁾

Vycházíme-li z toho, co má povahu základního společenského vztahu²¹⁾ a co by tudíž v ústavě mělo být.

¹⁸⁾ Ústavní zákony nemají ustanovení o státní hymně ČSSR. Lze vyjádřit přesvědčení, že konstitutivní základ státní hymny náleží k předmětu ústavy.

¹⁹⁾ Základy ústavní úpravy společenského zřízení, postavení občana a státoprávního řešení národnostní otázky jsou ve svém komplexu v ČSSR nejdéle v platnosti ze všech socialistických zemí.

²⁰⁾ Lze ponechat stranou souvislosti formálně právní struktury, k níž i na základě zkušeností jiných socialistických zemí lze mít celou řadu námětů.

²¹⁾ Při konstatování pojmu „základní společenský vztah“ máme na mysli právem objektivně regulovatelný, z vůle ústavodárné autority podstatný vztah nebo druh vztahů, jehož charakterizující nejobecnější pojmové znaky by měly být vyjádřeny v ústavě.

I. V OBLASTI SPOLEČENSKÉHO ZŘÍZENÍ:

a) vlastnictví společenských a jiných socialistických organizací (Ústava ČSSR v čl. 8 odst. 1 další formy nezákadního charakteru předvídá. Řečenou formu upravuje hospodářský zákoník v § 8 odst. 2);

b) ústavní povahu má zřejmě obecný základ způsobu vzniku společenských organizací (viz § 2 odst. 2 zákona č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních); v ČSSR se jedná o koncesní způsob vzniku společenských organizací;

c) občanský zákoník konkretizuje čl. 10 Ústavy ČSSR o osobním vlastnictví občanů. Lze vyjádřit předpoklad, že v §§ 123, 125—127 upravený způsob vzniku osobního vlastnictví, jeho návaznost na socialistické vlastnictví a stanovený předmět osobního vlastnictví mají konstitutivní povahu a náleží do rámce předmětu ústavní úpravy;

d) komplexní úprava ústavních úkolů Národní fronty v ČSSR je zřejmě svojí povahou ústavní materií. Přitom jde především o postavení NF ČSSR, zejména jako součásti politického systému, vztah ke státním orgánům, např. volební komise Národní fronty — §§ 14—19 zákona č. 44/1971 Sb., o volbách do FS, zejména § 14 o volebních komisích obecně; § 24 o navrhování kandidátů; § 43 zákona č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů a volbách soudců — o navrhování soudců orgány Národní fronty; § 4 zákona o národních výborech o součinnosti národních výborů s orgány Národní fronty a pod.;

e) v souvislosti s aktuálními požadavky doby, nároky na aktivní zahraniční politickou činnost čs. socialistického státu a též se zřetelem k tomu, že ústava i navenek státu je nejreprezentativnějším právním dokumentem, zvyšují se nároky na *komplexní ústavní úpravu vnějších funkcí socialistického státu* (mírové, obranné, socialistické integrace a socialistického internacionalismu) — viz některé pasáže části I. preambule Ústavy ČSSR, čl. 1 odst. 3 Ústavy ČSSR, čl. 14 odst. 2, čl. 37 Ústavy ČSSR.

II. V OBLASTI VZTAHU STÁT A OBČAN:

Pro obsah ústavního dokumentu je důležitá komplexní úprava nejdůležitějších záruk práv občanů všech tří typů (oblast sociálně ekonomická, politická, právní). Svojí věcnou povahou za ústavní materií lze považovat např. ustanovení § 11 občanského zákoníku, podle něhož občan má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti, jakož i svého jména a projevů osobní povahy.

III. V OBLASTI ZASTUPITELSKÝCH SBORŮ:

a) předmětem ústavní úpravy jsou jednotlivé druhy právních předpisů; stávající právní úprava je sice postupně upravuje, nicméně

z ústavních norem není jasná *hierarchizace* právních norem, jejich vzájemný vztah (právní síla);

b) ústavní povahu mají nesporně základy volební soustavy, volebního procesu; ústavní normy se omezují pouze na základy volebního práva, zánik mandátu, věci procesně mandátové. Zřejmě ústavní povahu má např. § 45 zákona č. 44/1971 Sb. o tom, kdo je zvolen; dále § 52 téhož zákona o předpokladech zásadní jednoty volebních zákonů;

c) ústavní normy (Ústava ČSSR a úst. zákon o čs. federaci) sice upravují některé otázky statutu poslance — slib, imunita a obecná práva a povinnosti, mandát, avšak nerovnoměrně (slib a mandát u všech zastupitelských sborů, imunitní věci pouze u FS a národních rad, obecná práva a povinnosti poslanců pouze u národních výborů).

Je zřejmé, že ústavní povahu mají některá ustanovení části V. jednacího řádu FS (§ 80 o práci poslanců ve volebních obvodech, § 81 o oprávněních poslanců vzhledem k jiným státním orgánům, § 82 o některých zárukách práce poslance).

IV. DALŠÍ STÁTNÍ ORGÁNY:

a) Vyjdeme-li z požadavků, aby ústava zakotvovala základy společenských vztahů, pak se to nutně týká i jednotlivých druhů státních orgánů. V tomto smyslu se důvodným jeví upravit v ústavě státní notářství jako ústavní institut.²²⁾ Jako účelné by se jevílo ústavně upravit postavení státního notářství jako orgánu státu a jeho obecné poslání (pravomoci).

b) Z obdobných důvodů lze za součást ústavního předmětu považovat vymezení a obecné poslání (pravomoci) státní arbitráže jako zvláštního státního orgánu, jehož předurčením je rozhodovat hospodářské spory vznikající mezi socialistickými organizacemi apod.²³⁾ Platné ústavní zákony se omezují pouze na kompetenční ustanovení, podle něhož do působnosti ČSSR patří „úprava organizace a působnosti orgánů hospodářské arbitráže, úprava řízení před nimi a v rozsahu stanoveném zákonem FS rozhodování sporů orgány hospodářské arbitráže“ (čl. 24 odst. 2 lit. f úst. zákona o čs. federaci). Důvodem pro výše uvedené tvrzení je též skutečnost, že státní arbitráž je relativně samostatnou soustavou státních orgánů.

²²⁾ Ústavní zákon č. 155/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje hlava osmá Ústavy ČSSR, obsahuje normy upravující mj. vykonatelnost rozhodnutí státních notářství v celé ČSSR, jakož i příslušnost zákonné úpravy organizace a činnosti státního notářství, řízení před ním a právní postavení státních notářů do pravomoci FS.

²³⁾ Obdobné stanovisko zastává F. Klimeš: Hospodářská arbitráž a její funkce, AUC Iuridica, XXXIX/83, str. 18—19.

V. OSTATNÍ VĚCNÉ OTÁZKY:

a) V čl. 140 odst. 3 se poskytuje národním radám stanovit zákonem územní členění republik. Lze se domnívat, že by federální ústavní normě mělo náležet též stanovení obecného základu administrativně územního členění republik (typy územních útvarů, počet stupňů). V tom smyslu lze normu utvrzenou v § 1 zákona č. 36/1960 Sb., o územním členění státu, v platném znění považovat za ústavní materii svojí předmětovou povahou.

b) Rozdělení působnosti ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti a ve věcech tisku a jiných informačních prostředků svěřuje ústavní zákon o čs. federaci (čl. 27 a čl. 28) zákonům FS. Realizovaná právní úprava zákony č. 128/1970 Sb., resp. č. 167/1968 Sb., formou navazuje na kompetenční ustanovení čl. 10 a 26, 28a, věcně konkretizuje čl. 27 a 28 a lze ji považovat za potenciální předmět ústavy.

Úvahy o předmětu čs. ústavy mají několikery význam. Důkladnější poznání obsahu ústavy samé vytváří potřebné předpoklady z hlediska realizace čs. ústavy. Totiž ústava jako základní zákon má schopnost být strukturotvorným činitelem vzhledem k právnímu řádu a společnosti vůbec. Ústava by měla přímo poukazovat na směr úpravy v běžném zákonodárství.

Úvahy o předmětu čs. ústavy mají v neposlední řadě význam vědeckopedagogický, umožňující adekvátní výklad jednotlivých částí ústavního předmětu.

V neposlední řadě lze význam úvah vidět z pohledu de constitutione ferenda pro případnou ústavní rozvahu v budoucnosti.

КАРЕЛ КЛИМА

К проблематике предмета чехословацкой конституции

РЕЗЮМЕ

Конституция представляет собой, в частности, государственно-правовое, правовое и политическое явление. Она возникает на определенном этапе развития человеческого общества как классовое орудие по своему общественному назначению. Конституция регулирует определенный круг общественных отношений. Учредительный авторитет регулирует такие общественные отношения, которые являются подходящими и выгодными для классового гегемона и его союзников. Поэтому и предмет конституции исторически обусловлен, его нужно рассматривать в развитии.

Смысл конституции при социализме состоит в охране социалистического общественного порядка и в полном содействии его общественному развитию. Классовая основа социалистической конституции и ее качественное новое назначение обуславливают многостороннее качественное развитие ее предмета. Для возникновения

и развития социалистической конституции и ее предмета исключительное историческое значение имеет советская конституционность, начиная с Конституции РСФСР 1918 года.

В общем плане предметом социалистической конституции можно считать определяющие политические, экономические и национальные отношения на данном этапе общественного развития, включая способ и механизм осуществления политической власти, положение и роль личности.

Предмет чехословацкой конституции в принципе отражает общие черты социалистической конституционности. Особенности современного предмета чехословацкой конституции обусловлены историческими, объективными или субъективными факторами. Они проявляются в содержании и в форме конституции. Яркой особенностью регулирования конституционной материи является существование чехословацкой конституции в виде нескольких конституционных законов. Конкретное толкование предмета чехословацкой конституции можно дать с ряда точек зрения, напр., с точки зрения материально-правовой обусловленности конституции, или же из понятия конституции, или же из понятия конституционного института в качестве сформированного единства в видовом отношении однородных общественных отношений.

Государственно-правовое регулирование с точки зрения своего предмета шире, чем предмет самой конституции. Предписания государственного права развивают, конкретизируют основы конституцией урегулированные. Можно, следовательно, также в других государственно-правовых предписаниях найти вопросы, которые по своему характеру относятся к предмету конституции.